The Gleaner

Vol 10 (1973)

Η Έκθεση Βιβλίου της Bibliothèque Nationale

Αγγελική Γαβαθά – Παναγιωτοπούλου

doi: [10.12681/er.10453](https://doi.org/10.12681/er.10453)

Copyright © 2016, Αγγελική Γαβαθά – Παναγιωτοπούλου

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Γαβαθά – Παναγιωτοπούλου Α. (2016). Η Έκθεση Βιβλίου της Bibliothèque Nationale. *The Gleaner*, 10, 151–155.
<https://doi.org/10.12681/er.10453>

ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

Ἡ Ἑκθεση Βιβλίου τῆς *Bibliothèque Nationale*

Τὸ 1972 σ' ὁλόκληρο τὸν κόσμον γιορτάστηκε «Τὸ ἔτος τοῦ βιβλίου». Ἡ συμμετοχὴ τῆς Γαλλίας ἐκφράστηκε μὲ μία σειρά ἐκδηλώσεων, ὅπως τὸ «Διεθνὲς φεστιβάλ Βιβλίου» στὴ Νίκαια (15 - 32 Ἀπριλίου), ἐκδήλωση ἐτήσια πὺν φέτος ὅμως ἐπῆρε ἰδιαίτερη σημασία, καὶ τὴν Ἑκθεση πὺν ὁργάνωσε ἡ Κοινοτικὴ Βιβλιοθήκη τῆς Troyes, πόλη ὅπου πρωτοκατασκευάστηκε χαρτὶ στὴν Γαλλία, στὰ 1348.

Τὸ σπουδαιότερο γεγονός ὅμως ὑπῆρξε ἡ Ἑκθεση Βιβλίου στὴν Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Παρισιοῦ (Μάϊος - Ὀκτώβριος), ἀπὸ τὶς πλουσιότερες πὺν ἔχουν ποτὲ ὁργανωθεῖ γιὰ τὸ βιβλίο. Στὶς δύο μεγάλες αἴθουσες τῆς Βιβλιοθήκης, τὴν αἴθουσα Richelieu καὶ τὴν παρακείμενη σ' αὐτήν, καθὼς καὶ σὲ μικρότερους γειτονικοὺς χώρους, στεγάστηκαν τὰ 718 σπάνια ἐκθέματα πὺν ἀνῆκαν στὶς πλούσιες συλλογὲς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης. Κύριο μέλημα τῶν ὁργανωτῶν ἦταν νὰ προσφέρουν στὸν ἐπισκέπτη ὄχι μόνο μίαν χρονολογικὴ παρουσίαση τοῦ βιβλίου ἀλλὰ «τὴν τεχνικὴ του, τὸν ρόλο του, τὶς περιπέτειές του στὴν ὑπηρεσία τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος», ὅπως τὸ σημειώνει ὁ Etienne Demmery, Γενικὸς διευθυντῆς τῆς Ἑθνικῆς Βιβλιοθήκης, στὸν πρόλογο τοῦ Καταλόγου. Ὁ Κατάλογος αὐτός, καθὼς ἔχει συνταχθεῖ καὶ τυπωθεῖ μὲ πολλὴ ἐπιμέλεια, εἶναι ἕνας πολύτιμος ὁδηγὸς γιὰ τὸν ἐπισκέπτη· μὲ τὰ εἰσαγωγικὰ σημειώματα στὸ κάθε τμῆμα, τὰ ἐπεξηγηματικὰ σχόλια, τὰ ἐκθέματα καὶ ἀκόμα τὴν ποικίλη του εἰκονογράφηση ἀποτελεῖ ἕνα χρήσιμο βοήθημα σὲ ὅσους ἀσχολοῦνται μὲ σχετικὰ θέματα.

Ὅπως εἶναι φανερὸ ἄλλωστε, αὐτὸ πὺν κατεξοχὴν παρουσιάζεται στὴν ἐκθεση εἶναι ἡ τεχνικὴ τοῦ βιβλίου: τὰ διαδοχικὰ στάδια τῆς κατασκευῆς του καὶ ἡ τελικὴ του διαμόρφωση ὡς τὶς ἡμέρες μας. Ἔτσι βλέπουμε τὰ διάφορα ὕλικά πὺν χρησιμοποιήθηκαν ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνιση γραπτῶν κειμένων· σχεδὸν ὅλα πρωτοπαρουσιάστηκαν στὶς χώρες τῆς Ἀνατολῆς: κείμενα γραμμένα σὲ σκληρὴ ὄλη, πέτρα, μάρμαρο ἢ μέταλλο, ὅπως τὸ χειρόγραφο σὲ φύλλα χαλκοῦ ἀπὸ τὴν Βιρμανία (Kamavaca, Pali 18ος αἰ., ἀρ. Κατ. 12), ἀλλὰ καὶ σὲ μαλακὴ ὄλη: σὲ ὀπτὴ γῆ ἢ ἐπάνω σὲ πλάκες ἀπὸ κερὶ εἰδικὰ ἐργασμένες, σὲ ξύλο,

μετάξι, ἐλεφαντόδοντο, ὅλα ὁμορφα διακοσμημένα, σὲ παράδοξα συχνὰ σχήματα πὺν τὰ ἀπαιτεῖ πολλές φορές τὸ ἴδιο τὸ ὑλικό. Ὁ πάπυρος, τὸ πῶς χρησιμοποιημένο ὑλικὸ στὴν χώρα τῶν Φαραώ, ἀντιπροσωπεύεται ἀπὸ τὸ σημαντικότερο ἔκθεμα σ' αὐτὸ τὸ τμήμα, τὸν πάπυρο «*Prisse*» (2000 π. Χ., ἀρ. Κατ. 1), ὁ ὁποῖος ἀπὸ τὸ σχῆμα του ὀνομάζεται «τὸ παλαιότερο βιβλίο τοῦ κόσμου»: πρόκειται γιὰ ἓνα κύλινδρο 7,05 ἐκ. κομμένο σὲ τμήματα διαφόρου μήκους, ὅπου τὸ κάθε φύλλο ἀντιστοιχεῖ στὶς ποικίλες ὑποδιαίρεσεις τοῦ κειμένου.

Τὸ χαρτί κάνει τὴν ἐμφάνισή του στὴν Κίνα τὸν 2ο μ. Χ. αἰῶνα καὶ ἀπὸ ἐκεῖ στὶς χώρες τοῦ Ἰσλάμ. Οἱ Ἀραβες ἀργότερα μέσω τῆς Ἰσπανίας θὰ τὸ μεταφέρουν στὴ Δύση. Τὴν πορεία του καὶ τὴν τεράστια σημασία της γιὰ τὴν ἀνάπτυξη καὶ διάδοση τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων παρουσιάζει ἓνα ἄλλο τμήμα τῆς Ἐκθεσης, ἀπὸ τὰ πλουσιότερα σὲ ποικιλία, σπανιότητα καὶ ὠραιότητα ἐκθέματα. Κινέζικα καὶ ἀραβικὰ χειρόγραφα καὶ τυπωμένα βιβλία, ὅλα θαυμάσια διακοσμημένα, μᾶς προετοιμάζουν γιὰ μορφές τῶν ὁποῖες θὰ ἀπαντήσουμε ἀργότερα στὴ Δύση, περιοχὴ ὅπου ἡ περγαμηνή, γνωστὴ στὶς μεσογειακὲς χώρες ἀπὸ τὴν Ἀρχαιότητα, ἦταν τὸ ὑλικὸ γραφῆς τὸ πῶς διαδομένο σὲ ὅλη τὴν περίοδο τοῦ Μεσαίωνα. Λαμπρὰ δείγματα χειρογράφων σὲ περγαμηνή, καλλιτεχνικὰ ἱστορημένα ἔχουν ἐκτεθεῖ, ὅλα ἀπὸ τὶς πλούσιες συλλογὲς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, ὅπως ὁ «πορφυροῦς» κώδικας «*Εὐαγγέλιο τῆς Σινώπης*» (6ος αἰ., ἀρ. Κατ. 57), ὁ χάρτης τῆς Μεσογείου τοῦ *Guillelmus Soleri* (1380 περίπου) γιὰ τὸν ὁποῖο χρησιμοποιήθηκε ἓνα ὀλόκληρο δέρμα ζώου, ὅπως καθαρὰ φαίνεται ἀπὸ τὸ σχῆμα του (ἀρ. Κατ. 53) ἢ ἀκόμα ἡ χρυσομένη περγαμηνὴ «*Heures à l'usage de Rome*» (ἀρ. Κατ. 59).

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἐκθέματα ἀπὸ περγαμηνὴ παρουσιάζεται στὴν Ἐκθεση καὶ ἡ τεχνικὴ τῆς κατασκευῆς της· ὁ ἐπισκέπτης μπορεῖ νὰ παρακολουθήσει τὶς διαδικασίες ἐπεξεργασίας τοῦ ὑλικοῦ, τὰ ἐργαστήρια καὶ τὰ ἐργαλεῖα ὅσα χρησιμοποιοῦσαν εἴτε ὁ καλλιγράφος εἴτε ὁ ἀντιγραφὴς στὴν ὥρα τῆς δουλειᾶς τους. Ἔτσι π. χ. σὲ μία σελίδα ἀπὸ τὶς V «*Ομιλίες*» τοῦ *Hildebert de Lavardin* (12ος - 13ος αἰ., ἀρ. Κατ. 53) περιγράφεται ὁ τρόπος τῆς ἐπεξεργασίας τοῦ δέρματος, ἐνῶ μὲ τὸ ἴδιο θέμα ἀσχολεῖται στὸν 18ο π. αἰῶνα καὶ ὁ *Jerome de La Lande* στὸ βιβλίο «*Art de faire le parchemin*» 1762 Παρίσι (*in folio*, 52 σελ., ἀρ. Κατ. 64).

Παράλληλα μὲ τὴν περγαμηνὴ ἀρχίζει νὰ χρησιμοποιεῖται καὶ στὴν Δύση τὸ χαρτί, ὅλη φτηνὴ καὶ εὐχρηστὴ. Τὸ πρῶτο ἔκθεμα αὐτοῦ

τοῦ τμήματος εἶναι ἓνα λατινικὸ γλωσσάριο τοῦ 11ου αἰ. ἐπάνω σὲ χαρτὶ κατασκευασμένο μὲ τὴν ἀραβικὴ τεχνικὴ (ἀρ. Κατ. 96). ἀνῆκε ἄλλοτε στὸ ἀββαεῖο τοῦ *Santo Dominco de Silos* τῆς βορείου Ἰσπανίας, ὅπου στὴν ἐπαρχία *Valence* γνωρίζουμε ἀπὸ κείμενο τοῦ 1506 τὴν λειτουργία ἐνὸς ἐργαστηρίου κατασκευῆς χαρτιοῦ. Γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα τὰ δύο ὕλικά (περγαμηνή-χαρτὶ) συνυπάρχουν γιὰ τὴν γραφὴ τῶν κωδίκων, ὅπως ἀργότερα θὰ συνυπάρξουν γιὰ πολὺ ὁ χειρόγραφος κώδικας καὶ τὸ τυπωμένο βιβλίον.

Εἶναι βέβαιο ὅτι ἡ Ἐκθεσὴ τοῦ Βιβλίου τῆς *Bibliothèque Nationale* ἀποτελεῖ μίαν ὕψηλὴ αἰσθητικὴ ἀπόλαυση. Ὡστόσο, καὶ αὐτὸ εἶναι ἓνα σημεῖο πὺν θὰ ἤθελα νὰ τονίσω ἰδιαίτερα, οἱ ὁργανωτὲς ἀπέβλεψαν, πέρα ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ εὐχαρίστηση, νὰ δώσουν διδακτικὸ περιεχόμενο στὴν μοναδικὴ αὐτὴ ἐκδήλωση. Τὶς προσπάθειες αὐτὲς δείχνει πολὺ ἔντονα τὸ τμήμα μὲ θέμα τὴν ὅλη διαδικασία τῆς προετοιμασίας ὡς τὴν τελικὴ ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου· ἡ τεχνικὴ τῆς ἐκτύπωσης στὰ πρῶτα τῆς κιόλας βήματα, ἡ δημιουργία τῶν χαρακτήρων, τὰ χυτήρια τῆς ἐποχῆς, τὰ πιεστήρια, τὰ τυπογραφικὰ δοκίμια παρουσιάζονται στὸν ἐπισκέπτη ἢ μὲ ἐκθέματα ἀθηντικά, δανεισμένα ἀπὸ τὴν *Imprimerie Nationale* (μῆτρες, χαρακτῆρες τυπογραφικοὶ) ἢ μὲ λιθογραφίες τῆς ἐποχῆς πὺν ἀπεικονίζουν τὰ ὕλικά καὶ τὰ ἐργαστήρια (ἀρ. Κατ. 126 - 148).

Κάτω ἀπὸ τὴν γενικὴ ὀνομασία «Γέννηση καὶ μεταμόρφωση τοῦ βιβλίου» ἀκολουθεῖ ἓνα ἄλλο μεγάλο τμήμα τῆς Ἐκθεσῆς τὸ ὁποῖο εἶναι ἀφιερωμένο στὴν δημιουργία καὶ ἐξέλιξη τῶν τυπογραφικῶν στοιχείων καὶ στὸ σχῆμα, τὴν σελιδοποίηση, τὸ δέσιμο καὶ τὴν διακόσμηση τοῦ βιβλίου. Ἡ ἰδέα πὺν κυριαρχεῖ στοὺς ὁργανωτὲς εἶναι νὰ δείξουν τὴν ἀρχικὴ ἐξάρτηση καὶ τὴν ὁμοιότητα τοῦ τυπωμένου βιβλίου ἀπὸ τὸ χειρόγραφο τόσο στὸ περιεχόμενο ὅσο καὶ στὴν μορφή. Ἀναφέρω ἐνδεικτικὰ δύο Λειτουργικὰ κείμενα τοποθετημένα τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο, τὸ ἓνα χειρόγραφο τοῦ 14ου αἰ. (ἀρ. Κατ. 181), τὸ ἄλλο τυπωμένο στὸ Παρίσι τὸν 15ο αἰ. (ἀρ. Κατ. 182), τὰ ὁποῖα ἔχουν μιὰ ἀπόλυτη σχεδὸν ὁμοιότητα.

Ὅσο ὁμῶς ἀλλάζει καὶ ποικίλει τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου, ὅσο εὐρύνεται τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τόσο καὶ ἡ μορφή του ἀυτονομεῖται καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν παράδοση, ἀπ' ὅ,τι δηλ. τοῦ ἔχει κληρονομήσει τὸ χειρόγραφο. Αὐτὸ φαίνεται καθαρὰ καὶ ἀπὸ τὴν εἰκονογράφηση: στοιχεῖο συμπληρωματικὸ τοῦ κειμένου στὴν ἀρχή, καθαρὰ αἰσθητικὸ ἀργότερα, ὑπάρχει ἤδη σ' ἓνα ἐλληνικὸ χειρόγραφο ἀπὸ πάπυρο

γράφοι γίνονται συγχρόνως τεχνίτες καὶ ἔμποροι. Ἐφόσον διευρύνεται τὸ κοινὸ τους εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ υἱοθετήσουν νέους τρόπους ὁργάνωσης γιὰ τὴν διακίνηση τοῦ ἐμπορεύματός τους. Αὐτὸ τὸ δείχνουν στὴν Ἐκθεση τοῦ Βιβλίου καὶ οἱ ποῶτοι κατάλογοι ἀνάμεσά τους, ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ὁ κατάλογος τοῦ Ἀλδου Μανούτιου γιὰ 34 ἑλληνικὰ βιβλία ποὺ ἐτύπωσε στὰ 1503 (βλ. ἀρ. Κατ. 440)· ἀλλὰ καὶ διαφημιστικὲς ἀφίσες, σήματα τῶν τυπογράφων, κατάλογοι τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν πανηγύρεων τῆς Λειψίας καὶ τῆς Φραγκφούρτης, κέντρων σημαντικῶν γιὰ τὸ ἐμπόριο καὶ τὴν διακίνηση τοῦ βιβλίου.

Πολυάριθμα εἶναι τὰ ἐκθέματα ποὺ ἀφοροῦν στὰ προνόμια ἀλλὰ καὶ στοὺς περιορισμοὺς τῶν βιβλιοπωλῶν, καθὼς ὀρίζονται ἀπὸ τὴν ἐξουσία. Οἱ *lettres patentes* τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Ιου, μὲ τὶς ὁποῖες ἰδρύει τὸ *dérôt légal*, εἶναι ἀπὸ τὰ σπονδαιότερα, ὅπως καὶ τὸ διάταγμα ποὺ καταδικάζει τὸ ἔργο τοῦ Voltaire «*Lettres philosophiques*» (ἀρ. Κατ. 470, 471, 491). Ἐνα αὐτόγραφο ἐξάλλον τοῦ Diderot μὲ θέμα τὸ ἐμπόριο τοῦ βιβλίου, σημαντικὸ θεωρητικὸ κείμενο ποὺ πραγματεύεται τὸ θέμα τῆς πνευματικῆς ιδιοκτησίας, βρίσκεται ἀνάμεσα στὰ ἐκθέματα τοῦ τμήματος αὐτοῦ (ἀρ. Κατ. 501).

Καὶ ὁ ἀναγνώστης ὅμως ἔχει τὴν θέση του στὴν Ἐκθεση. Ἡ βαθεΐα του σύνδεση μὲ τὸ βιβλίο, τὰ ἴχνη ποὺ ἀφήνει σ' αὐτό, φαίνονται ἀπὸ ἓνα πλῆθος *ex-libris* ἢ ἀπὸ τὶς ποικίλες σταχώσεις, καμωμένες σύμφωνα μὲ τὴν αἰσθητικὴ του ἢ τὶς ἀνάγκες του. Μιὰ θαυμάσια μικρογραφία σ' ἓνα χειρόγραφο τοῦ 15ου αἰ. (ἀρ. Κατ. 508) δείχνει τὸν καρδινάλιο Hugues de Lusignan νὰ ἐξετάζει ἓνα χειρόγραφο, ἐνῶ ἔμποροι περιμένουν γιὰ νὰ τοῦ δείξουν κι ἄλλα. Τὸ οἰκόσημό του ποὺ τὸ διακρίνουμε στὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του, θὰ περάσει σὲ ἄλλη σελίδα τοῦ χειρογράφου ὡς σῆμα ιδιοκτησίας τοῦ ἐντύπου.

Ἡ ἔκθεση κλείνει μὲ 80 ἐκθέματα, διαλεγμένα ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης μὲ κοιτῆρια καθαρὰ αἰσθητικά. Ἐνα πανόραμα τῆς τέχνης τοῦ βιβλίου ξετυλίγεται στὰ μάτια τοῦ θεατῆ ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου, κυρίως τοῦ γαλλικοῦ —ποὺ εἶναι καὶ τὸ ἰδιαίτερο μέλημα τῶν ὁργανωτῶν— ἀπὸ τὴν Πεντάτευχο τῆς Tours τοῦ 7ου αἰ. (ἀρ. Κατ. 630), τὸ Ὁρολόγιο τῆς Ἰωάννας τῆς Ναβάρρας (14ος αἰ., ἀρ. Κατ. 645) ἕως τὰ ποιήματα τοῦ Lautreamont εἰκονογραφημένα ἀπὸ τὸν Salvador Dali.

γράφοι γίνονται συγχρόνως τεχνίτες και ἔμποροι. Ἐφόσον διευρύνεται τὸ κοινὸ τους εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ υἱοθετήσουν νέους τρόπους ὁργάνωσης γιὰ τὴν διακίνηση τοῦ ἐμπορεύματός τους. Αὐτὸ τὸ δείχνουν στὴν Ἐκθεση τοῦ Βιβλίου και οἱ πρῶτοι κατάλογοι ἀνάμεσά τους, ἀπὸ τοὺς παλαιότερους ὁ κατάλογος τοῦ Ἀλδου Μανούτιου γιὰ 34 ἑλληνικὰ βιβλία πὸν ἐτύπωσε στὰ 1503 (βλ. ἀρ. Κατ. 440)· ἀλλὰ και διαφημιστικὲς ἀφίσες, σήματα τῶν τυπογράφων, κατάλογοι τῶν μεγάλων ἐμπορικῶν πανηγύρεων τῆς Λειψίας και τῆς Φραγκφούρτης, κέντρων σημαντικῶν γιὰ τὸ ἐμπόριο και τὴν διακίνηση τοῦ βιβλίου.

Πολυάριθμα εἶναι τὰ ἐκθέματα πὸν ἀφοροῦν στὰ προνόμια ἀλλὰ και στοὺς περιορισμοὺς τῶν βιβλιοπωλῶν, καθὼς ὀρίζονται ἀπὸ τὴν ἐξουσία: Οἱ *lettres patentes* τοῦ Φραγκίσκου τοῦ Ιου, μὲ τὶς ὁποῖες ἰδρύει τὸ *dépôt légal*, εἶναι ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα, ὅπως και τὸ διάταγμα πὸν καταδικάζει τὸ ἔργο τοῦ Voltaire «*Lettres philosophiques*» (ἀρ. Κατ. 470, 471, 491). Ἐνα αὐτόγραφο ἐξάλλον τοῦ Diderot μὲ θέμα τὸ ἐμπόριο τοῦ βιβλίου, σημαντικό θεωρητικὸ κείμενο πὸν πραγματεύεται τὸ θέμα τῆς πνευματικῆς ιδιοκτησίας, βρίσκεται ἀνάμεσα στὰ ἐκθέματα τοῦ τμήματος αὐτοῦ (ἀρ. Κατ. 501).

Και ὁ ἀναγνώστης ὅμως ἔχει τὴν θέση του στὴν Ἐκθεση. Ἡ βαθειά του σύνδεση μὲ τὸ βιβλίο, τὰ ἴχνη πὸν ἀφήνει σ' αὐτό, φαίνονται ἀπὸ ἓνα πλῆθος *ex-libris* ἢ ἀπὸ τὶς ποικίλες σταχώσεις, καμωμένες σύμφωνα μὲ τὴν αἰσθητικὴ του ἢ τὶς ἀνάγκες του. Μιὰ θαυμάσια μικρογραφία σ' ἓνα χειρόγραφο τοῦ 15ου αἰ. (ἀρ. Κατ. 508) δείχνει τὸν καρδινάλιο Hugues de Lusignan νὰ ἐξετάζει ἓνα χειρόγραφο, ἐνῶ ἔμποροι περιμένουν γιὰ νὰ τοῦ δείξουν κι ἄλλα. Τὸ οἰκόσημό του πὸν τὸ διακρίνουμε στὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς του, θὰ περάσει σὲ ἄλλη σελίδα τοῦ χειρογράφου ὡς σῆμα ιδιοκτησίας τοῦ ἐντόπου.

Ἡ ἔκθεση κλείνει μὲ 80 ἐκθέματα, διαλεγμένα ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης μὲ κριτήρια καθαρὰ αἰσθητικά. Ἐνα πανόραμα τῆς τέχνης τοῦ βιβλίου ξετυλίγεται στὰ μάτια τοῦ θεατῆ ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνιση τοῦ βιβλίου, κυρίως τοῦ γαλλικοῦ —πὸν εἶναι και τὸ ἰδιαίτερο μέλημα τῶν ὁργανωτῶν— ἀπὸ τὴν Πεντάτευχο τῆς Tours τοῦ 7ου αἰ. (ἀρ. Κατ. 630), τὸ Ὁρολόγιο τῆς Ἰωάννας τῆς Ναβάρρας (14ος αἰ., ἀρ. Κατ. 645) ἕως τὰ ποιήματα τοῦ Lautreamont εἰκονογραφημένα ἀπὸ τὸν Salvador Dalí.